

S:T RAGNHILDS GILLES

ÅRSBOK

1935

SÖDERKÖPING
GUST. THORÉNS TRYCKERI AKTIEBOLAG
1935

Julfirandet i Skärkinds socken.

Av

Professor Sigurd Erixon.

Sägnera betyda för Ostergötland kanske mer än för något annat svenskt landskap. De ge det ett slags egenartad belysning, som den infödde dock vanligen blott omedvetet förnimmer, men som för en och annan invigd strålat så mycket varmare. Bland dem som förstätt och känt denna sällsamma sägenskatts rikedom och betydelse var min far, grosshandlare E. W. Erixon, född i Skärkind 1851 och död i Söderköping 1916. Bland hans efterlämnade papper finnas en del anteckningar, som på ett värdefullt sätt komplettera vad han meddelade mig under sin livstid. Det är skiftande material. Särskilt sago- och sägensamlingarna förtjäna en redogörelse, när de blivit genomgångna och kontrollerade. Men även för folkseden var min far intresserad, och jag har därför här gjort ett urval ur hans anteckningar rörande detta ämne, senare kompletterat på en och annan punkt med vad min mor, född i Skärkind 1853, erinrat sig. Det gäller här förnämligast julfirandet, sådant det gestaltade sig i Skärkinds socken vid 1800-talets mitt och under detta sekels tredje fjärdedel. Jag har i några fall ytterligare kompletterat skildringen med uppteckningar från andra gamla skärkindsbor. Det som sålunda av mig antecknats gör icke anspråk på att ge någon fullständig skildring.

»Trösken» skulle om möjligt vara avslutad före jul. Den skedde med slaga, och man stod i ända från 2 à 3 på morgnarna. Först på 1860-talet utträngdes slagorna på allvar av tröskverk. I logen kallades de båda sidorummen, där säd eller halm upplades, »golv». Understa sädlagret benämndes »stälén», där axen vändes upp och stubben nedåt. I de övre varven var detta annars ej så noga. I råggolvets »stäl» nedlades ibland vid skördens inläggning en eller annan ost, som fick ligga där till jultrösken, då den i triumf togs fram. Dessa ostar ansågos på detta sätt få en särskilt god och fin smak och voro avsedda för julkosten.

Såväl prästen som klockaren hade att få tionde. Vissa »neker», beräknade efter gårdtalet, avlämnades i prästgårdens »tiondeloge». Om också ej direkt hörande till julen är tionden dock så nära knuten till skörden och skördebruken, att den också må beröras i detta sammanhang. Det kom en tid, då tionden till prästen gavs i form av spannmål och ej stråsäd. Det berättas om en enveten bonde, Jakob i Kätterstad, att han satte sig över denna förändring och kom som förr med sina neker — ett helt lass — vid den vanliga tiden och frågade prästen, var han fick lämna av, då ju tiondelogen blivit bortriven. »Fader Jakob vet ju att ingen stråsäd numera ska' lämnas», sade prästen. »Det går an. Jag vet var tiondelogen stod», sade Jakob och stjalpte av lasset på den plats, där den stått och tog därefter ingen befattning vidare med saken det året.

På hösten anställdes »ostgänge» i prästgården, då enligt gammal sed sötmjolk avlämnades. Bönderna sände sina tjänare för detta ändamål, och de medtogo också som gåva till prästen tiondesmötet eller »altarsmötet». Hela den på så sätt levererande befolkningen inbjöds sedan på traktering i prästgården, prisades och avtackades, det senare särskilt om de lämnat god vikt. Vid detta tillfälle hade en och annan också en ostkaka med sig. Läsbarnen brukade sista läsdagen före konfirmationen lämna ägg, smör eller ostkaka. Orgeltramparen och kyrkvaktaren gingo strax före julen omkring och togo upp sina i lönen ingående matvaror.

I november hade man en stor slakt, på medelstora ställen omfattande åtminstone något nötkreatur och ett par svin. Den talg man fick smältes och därav stöptes ljus, dels ordentliga grenljus, dels tjockare julljus och andra ljus av skiftande storlek samt slutligen s. k. dankar, helt tunna och slankiga. Det blev vanligen så mycket att det täckte behovet ej blott under julen utan även för hela nästa år.

Julölet bryggdes i god tid före jul av malt, framställt av korn.

När fjälstren (tarmskinnen efter svin) blivit urvattnad, gjordes korv av olika slag, varav en del röktes hos någon gubbe eller gumma, som ombesörjde sådant. Fläsk saltades ned i »fläskbaljer» och »fläsktiner». Till julen brukade man ej hinna att som annars hänga upp saltade skinkor till tork för att få »spickfläsk», men en och annan skinka röktes. Av svinhuvudena gjordes prässyltor och formsyltor. Nötkött saltades och gömdes också, men en del färskt kött bevarades i fruset tillstånd till själva helgen.

Nötter och äpplen insamlades på hösten och bevarades till jul, där de spelade en viss rituell roll.

Terr ved intravades, särskilt med tanke på julbrasan, så att lagret skulle räcka åtminstone till tjugondagen.

Bak gjordes då och då under året, och huvudformen av det rågbröd, som då begagnades, var hålkakebröd, som torkades på spett i stugan. Stora julbaket gick av stapeln i mitten på december, men ett mindre vetebrödsbak kunde man också behöva göra alldeles omedelbart före jul. Vid julbaket dominerade rågen. Av den gjordes först och främst limpor i två varianter, den ena av fint, den andra av grovt rågmjöl. Man begagnade sig därvid blott av vatten men med tillsats av pomeransskal och kummin, någon gång också litet sirap. Till formen blev det stora runda, tjocka platt bullformiga kakor. Av den fina limpdegen gjordes också »gal-tar» med fyra upprullade hörnspiraler. Den största av dem kallades »julkusen» och skulle ligga underst i den stora julbrödshögen mitt på julbordet. En särskild art var vörtbröd. Det gjordes av rågmjöl med vört som

degspad och med tillsats av en del kryddor. Vört är dricka, innan jäst blivit ilagd. Det gav en viss egenartad smak. Vörtkakorna voro limpformiga eller långa levar eller »kusar». Vidare gjordes »jästbröd» av finare eller grövre rågmjöl med tillsats av åtminstone fänkol. Det kallades »jästbröd», emedan man använde jäst som jäsmedel, på samma sätt som till vörtdeg och någon gång till limpdeg. Till hålkakebröd och vanliga limp-por hade man blott surdeg. Jästbröd kunde ges form av enkla »slätkakor» eller också »kusebröd». Dessutom gjordes »kryddbröd», vilken sort dock ej var så gammal. Här tillsattes sirap och pomeransskal och ibland fänkol. Dessa bröd gjordes avlånga. Vid stora julbaket gjordes slutligen olika slags skorpør av vetebröd.

Det lilla julbaket omedelbart före jul var särskilt inriktat på vetebröd. Man gjorde långa smala levar eller som de kallades »kusar». En dylik benämndes också ibland »vetefubb» eller »vetefubbe». Detta var enklare sorter. Finare vetebröd gjordes med tillskott av smör och socker och gävos form av runda kakor eller flätade kransar. De beströddes med socker och mandel och benämndes kakor eller kransar. Dessutom gjordes mjuka bullar (särskilt för skorpør) samt kringlor (med korsvis hoplagda ändar) och spiralformigt hoplagda »snurrer» (yngre). Bland småbröd märktes pepparkakor och hårda kringlor. Andra voro smörbakelser, mandelstjärnor m. m. I Ringarum bakades s. k. »staffansbullar» av vete med syltinläggning, men sådana ha kanske funnits även på andra håll. Vid »Tomesmäss» (den 21 dec.) inköptes och hemfördes som marknadsgåvor julkakor i form av diverse figurer, såsom »Nisse-Lasse hårdras» (d. v. s. dra varandra i håret), bockar och annat.

Även dragarna fingø smaka av julbrödet, framför allt det som legat upplagt på julbordet, och med julölet smordes deras mankar, så att de, som man sade, skulle bli starka och uthålliga vid jordbruket. Detta kalas hölls vid vårplöjningen eller sådden, till vilka tillfällen man gömde och sparade av dessa håvor, särskilt de som stått på julbordet. — Var och en ihågkoms med julbröd.

Tjänarna skulle till exempel ha en kaka av varje sort. De överräcktes med en kringla att läggas överst på högen. Även barnen fingo speciella bröd. Den som kom och tiggde slutligen fick alltid mat och åtminstone en kaka bröd, ofta särskilt bakat just med tanke på sådana behov. Hemmansägarefamiljerna omhuldade och hjälpte särskilt de fattiga, som voro bosatta på deras ägor.

Julgran inomhus synes i Skärkind först omkring 1855 ha kommit i bruk men var redan 1865 ganska allmän. Däremot tyckes man här ej på urgammalt sätt rest upp granar utomhus vid julen såsom på många andra håll. Julgranen pryddes med gotter och ljus, de senare bestående av talgdankar eller vaxstaplar. Äpplen, karameller, kringlor och vetekransar omnämnas bland prydnaderna. Föregångare till julgranen voro här som på andra håll grenljus eller självgjorda julträd av trä med ljus och pappersprydnader. Det omtalas 5-skängliga ljus med pappersmanschetter men även ljus i enkla malmstakar. De till julen ordentligt rengjorda rummen barrades med gran- eller stundom enris. Särskilda takkronor för julen omtalas. Hos en målare utanför Norrköping fanns en s. k. »duvofägel» i taket, men i Skärkind har denna gamla julprydnad ej kunnat konstateras.

Julaftonens eftermiddag inbars en stor vattenkittel eller balja i stugan. Alla tvättade sig där om huvud, ansikte och hals. Bastubad omtalas icke.

Julbordet dukades på ett utslaget fällbord vid gavelfönstret i stugan eller senare mitt på golvet. Det var försett med vit duk och utrustad med ljus, högar av limpor, råg- och vetebröd, vartill också kom ett eller annat tenstop med julöl. Även under bordet placerades ibland en kruka med julöl. Man var i vissa gårdar mycket noga med att brödhögarna skulle ligga orörda över hela helgen.

Dopp i grytan gjordes vanligen julaftons middag, men här och där också på morgonen. Man åt i själva stugan, sittande till bords. På julafton äts till aftonvard. »aftaval», kl. 5: kött, fläsk och korv till smörgås.

»Nattval» förtärdes omkring kl. 9. Det kallades att »äta julafta». Då bestods sylta, korv, ost, smörgås.

lutfisk, bruna bönor, stekt korngrynskorv med »krösamos», skinka och pepparrotskött (nötkött) samt gröt och till efterrätt pannkakor med sylt. Potatismos omtalas även, men egentligen tyckes potatisen vara en alltför ung företeelse för att ha hunnit få någon fast ställning i julkosten. Drycken utgjordes av julöl och svagdricka samt glögg. När den sirapssmorda gröten äts, hade var och en sin tallrik med mjölk, men gröten tog man med sin sked ur det gemensamma grötfatet. Grötrim tyckes man ej känt till i Skärkind, ej heller att gömma böna eller mandel i gröten.

Varje lördagskväll under året lästes söndagsevangeli-um i gamla traditionstrognas hem och sjöngs psalmer och lästes aftonbön. På julaftonen blev det många psalmer. Därefter skulle ingen i huset utföra något arbete. Gjorde någon det blev morfar ond, berättas det. Annars var han vid julen alltid särskilt glad. Man var i helgdagsstämning även utan yttre hjälpmedel.

I bonings- och uthus, överallt skulle pyntas och göras fint. Katt och hund skulle ha julgröt. Man gick ut i ladugården och gav djuren särskilt rik ranson, bl. a. av julbrödet. Då sade man till dem: »nu får I julafta». Man ställde ut gröt men medgav ej att det var för tomtarna utan åt råttorna. Julölet under bordet synes ej heller bestämt avsetts åt tomten. Logen ställdes även öppen, och på golvet ströddes ut säd åt fåglarna. På gården eller i trädgården restes en havrenek eller kärve på en stång.

Under hela julhelgen spelade ungdomen med nötter — det kallades »nöttre». Bland dessa lekar märkas: »udda eller jämt?», »nötter ute, nötter inne», »nu så lackar åt skogen» o. s. v.

Rikliga tillfällen gävos under julnatten till tydör och spådomar. Julljusen tog man noga i akt. Slocknade ett av dem skulle någon i familjen dö under det kommande året. Då var och en ofta fick sitt särskilda ljus, iakttog man vems som först brann upp, ty den skulle först dö. När man lagt sig, måste skorna ställas i en rad. Den vars sko hittades vänd skulle dö först. När de skjutit spjället på natten, »fästes» elden med rakan.

Askan gjordes så slät som möjligt på kvällen. Om det på juldagsmorgonen fanns något spår i den, skulle någon dö. Medan man satt vid julbordet på julaftonen, brukade någon smyga sig ut och titta in genom fönstret. Syntes då någon av de närvarande vara utan huvud, skulle denne dö före nästa jul. Julnatten var laddad med övernaturligt skeende. Mitt i natten sades vattnet bli vin en stund. Kl. 12 hade de döda sin egen julotta. Därför kunde man i julottan på morgonen känna sand efter dem på bänkarna. Den som kom för tidigt då kunde bli en av dem.

På juldagsmorgonen steg man emellertid tidigt upp för att komma till julottan. Före avfärden hemifrån intog man en måltid. Hemfärden från kyrkan blev en kappkörning med hästskjutsarna för att först komma hem. Vid hemkomsten dracks julglögg på tröskeln ur en stor silverbägare, förgylld inuti och med ättefädrens namn på. Förr än detta var gjort fick man inte gå in. Dessa silverbägare voro blott framme vid julen. Man drack då glögg ur dem även på så sätt att den ene efter den andre förde den till sin mun och drack. Glöggen gjordes av brännvin med tillsats av sirap och kryddor. Maten under juldagen var ungefär densamma som på julafton. Natten mellan juldagen och annandagen steg man upp och »åt andasotte». Det skedde överallt, även där man ej hade något som helst motiv därför, och efter en stunds ätande gick man åter till sängs. Det var dock även sed att spela grannarna något spratt vid detta tillfälle. Man sökte i hemlighet bryta sig in i deras ladugårdar och fodra ut kreaturen så slösande rikt som möjligt. Man gjorde där allt slags ofog eller överdrivet arbete, trampade i krubborna, bar in gödsel från dyngstacken o. s. v. Det gällde då för husbondefolket att vara där förut eller att tidigare på dagen ha gjort snyggt hos sina djur och fodrat dem ordentligt. Tävlingen kunde börja redan vid ett-tiden på natten. Det kom emellertid också inkräktare i organiserade skaror och väckte gårdsfolket genom att sjunga Staffansvisan. De hade då i utsikt att bli bjudna på julglögg och mat, allt under skämt och glam. Staffansvisan, som ungdomen sjöng vid

dessa nattliga besök, var av följande lydelse i Skärkind:

God morgon, kära fader
 för två redeliga män
 Gud låt er vakna glade.
 Nu är det jul igen.
 Ingen dager synes än
 allt för den ljusa stjärnan,
 och stjärnorna på himmelen de blänka.
 Lintom, lintom, lintom, lara
 låtom oss lustiga vara.
 En gång jul, en gång jul om året.

Staffan var en stalledräng,
 stalledräng, stalledräng.
 Han vattnar sina fålar fem,
 fålar fem, fålar fem,
 allt för den ljusa stjärnan.
 Ingen dager synes än
 och stjärnorna på himmelen de blänka.
 Lintom, lintom, lintom, lara
 låtom oss lustiga vara.
 En gång jul, en gång jul om året.

Den ene han var apelgrå,
 den rider själve Staffan på.

Och far han står vid bänken
 för två redeliga män
 och skiftar juleskänker
 för två redeliga män.

Jag ser oppå er farstudörr,
 att här har vari friar förr.

Jag ser på eder förstukvist,
 att här finns öl och ingen brist.

Jag ser på eder skorsten vit,
 att ni kan vänta friarn hit.

Helt fullständig är denna version av Staffansvisan icke. Den sjöngs på detta sätt i Skärkind ända in på 1860-talet, men sedan tyckes seden ha försvunnit.

Natten mellan trettondagsafton och trettondagen uppfördes överallt i östra Östergötland liksom på många andra ställen i vårt land ett trettondagsspel med kringvandring i gårdarna. I Skärkind gick det till så här. Man satt hemma och väntade och vid 11—12-tiden på natten kunde skådespelet börja. Plötsligt upplystes gårdsplanen, och ett följe i vita kläder uppenbarade sig. De buro en lysande cylindrisk stjärna, ungefär $\frac{1}{2}$ meter i diameter, gjord av olikfärgat oljat papper. Den vreds runt, och när sällskapet började sjunga rördes den vid refrängens början alltid åt nytt håll. Främst märktes de tre vise männen i långa vita kläder och med ett slags biskopsmössor på sina huvuden. Petrus och någon annan av lärjungarna brukade stå och käxa och tala om fisk och bröd. Bland de andra lärjungarna märktes Judas. Han var ett slags pajas, som sprattlade våldsamt och tiggde pengar i en pung. Blev följet inbjudet sökte Judas genast stjäla vad han kom åt. Sålunda sökte man vid glöggdrinkningen taga med sig silverbägare och annat silver. Det sjöngs bl. a.:

God morgon här inne båd' kvinnor och män
hushönde, matmoder och piga och dräng.
Vi önska er alla en fröjdefull jul,
från sorger bevara er milde herre Gud.
Tre vise män och hedningar av Österland,
de kommo från Mediams land till Betlehem
upptäto sina hävor med hjärtats djupa rörelse.

O. S. V.

När de fått vad de skulle ha, sjöngo de bl. a.:

Stor tack, stor tack
för det vi ha fått,
ha vi ej sett stjärnan
ha vi ej sett stjärnan
ha vi ej hit gått.

En viss sammanblandning har här som ofta annars skett mellan Staffans- och Epifaniaspelen.

I Ringarum, där dylika skådespel ha förekommit ända in på 1900-talet, tiggde man i senare tid ihop varor till en ungdomsfest med bal.

Däremot har, såvitt man vet, Lucia ej firats i Östergötland. Lucianatten, den längsta på året såsom det ansågs, hade här rykte om sig att vara de vilda orgiernas natt. Om en utfestad person brukade man här använda uttrycket att han »firat Lusse».

Några personer och glimtar ur Söderköpings kommunala liv åren 1881—1890.

En del frågor angående stadens
kommunikationer.

Av AXEL FERB.

Det, som vid denna tid i hög grad upptog herrar stadsfullmäktiges intresse, var dess strävan att komma ur sitt isolerade läge och i livligare förbindelse med yttervärlden.

Storån, som av ålder varit stadens förbindelseled med dess vidsträckta handelsområde i öster, slammade mer och mer igen och ville nu ej lämna genomfart ens åt större skärgårdsbåtar, detta till stort men för staden och orten, vars bebyggare här brukade utväxla varor med skärgårdsfolket.

När därför förslag om uppmuddring av ån till erforderligt djup och bredd i juli 1880 förelades stadsfullmäktige, omfattades detta med allmän sympati. Drätselkammaren och byggnadsnämnden, som fingo utredningen om hand, hade denna färdig till sammanträdet den 8 december. De föreslogo en uppmuddring till 6 fots djup och omkring 20 fots bredd samt beräknade kostnaden till 14,514 kronor, som kunde utgå från sparade brännvinsmedel. För att med sakkunnigt biträde ytterligare utreda ärendet tillsattes den 17 januari 1881 en

kommitté, bestående av borgmästare Blidberg samt hrr Sjöling och Lindner och fingo dessa 500 kr. för ändamålet till sitt förfogande. Den 12 april hade kommitté-rade sitt förslag färdigt. Detta gick ut på: inköp av ett mudderverk för 1,200 kr., avsett för handkraft och genom vilket en muddermassa av 3 å 4 kubikstänger kunde upptagas av 5 man på 10 timmar, därtill en flotte för 285 kronor. Stadsfullmäktige beslutade verkställa nämnda inköp och att provmuddring skulle företagas.

Den 20 oktober anmälde kommittén, att de fullgjort detta uppdrag och att de genom löjtnanten i väg- och vatten Alb. Amundsson låtit uppgöra ritningar och kostnadsförslag för hela arbetets fullbordande, slutande på 17,250 kronor. Sedan stadsfullmäktige år från år anslagit nödiga medel fortgick arbetet med ett tillfälligt avbrott sommaren 1882, då direktionen för Göta kanal genom major Oskar Zander utverkade K. B:s förbud mot arbetets fortsättande å en sträcka av omkring 1,500 fot nedanför Tegelbruksslussen under förmenande, »att det samma skulle innebära en bestämd fara för kanalbankens utskjutande och nedsjunkande i den mellan kanalen och ån belägna smala landremsan till oberäknelig skada för kanalen och dess trafik». Härtill genmälte stadsfullmäktige: »att ehuru dessa för sin del vore övertygade, att någon sådan fara icke föreläge, så ville de dock icke med sådan auktoritet som Major Zander därom tvista utan fast hellre underkasta sig de villkor Majoren uppställde». Under vissa förbehåll fick arbetet därefter fortsätta.

För att erhålla någon ersättning för de stora kostnader staden fått vidkännas för Storåns upprensning och för att erhålla medel till framtida underhåll föreslog hr Sjöling att lämplig avgift skulle påläggas de ångbåtar och prämar, som trafikerade ån. Den kommitté, som fick frågan om hand, skyndade ovanligt långsamt och först i slutet av 1887 efter 4 års betänkande förelåg förslag till taxa och reglemente för trafiken på ån, som av Stadsfullmäktige antogs och av K. B. stadfästes 1888.

Sedan frågorna om bättre kommunikationer med grannstaden Norrköping medelst järnväg, eventuellt spärvg,

strandat, hade nu intresset för en välbehörlig förbättring av landsvägen mellan de båda städerna kommit i förgrunden. Vägen ifråga besvärades nämligen av flera mer eller mindre branta backar samt löpte dessemellan i de mest omotiverade slingringar, obehagliga nog för de många vägfärande, som trafikerade densamma. Då nu ett möte med intresserade blivit utsatt att hållas å Rådhuset i Söderköping i april 1882, fick hr Sjöling i uppdrag att där infinna sig och bevaka stadens intressen. Vid mötet tillsattes ett arbetsutskott, i vilket även hr Sjöling blev invald. Från detta utskott förelåg vid stadsfullmäktiges sammanträde den 21 april en skrivelse, vari på anförda skäl anhölls, »det Söderköpings stad måtte förbinda sig att, i händelse av behov, med 1/3 bidraga till den kostnad, som vägbyggnaden mellan städerna tilläventyrs kan betinga utöver därtill nu anslagna och tillgängliga medel och likaledes till 1/3 ikläda sig den borgen, som fordras för arbetets fullbordande enligt kontrakt». Denna anhållan blev nu av stadsfullmäktige bifallen. Övriga 2/3 garanterades av Hammarskinds häradssällningar.

Vägarbetet pågick hela detta årtionde och kostade åtskilligt mera än som varit beräknat, mest till följd av vissa avvikelser från den ursprungliga planen för att därigenom vinna ett bättre resultat. Emellertid förelåg även vissa anmärkningar mot arbetsledningen och detta gjorde, att då denna begärde av staden ett ytterligare anslag av 2,000 kr., blev denna begäran av stadsfullmäktige avslagen.

I samband med den pågående vägomläggningen hade hr O. Möller i dec. 1885 väckt förslag om utredning angående anläggande av en spårväg mellan Söderköping och Norrköping. Drätselkammaren hade med reservation av sin ordf., hr Sjöling, avstyrkt, att förslaget för närvarande skulle föranleda till någon åtgärd. Då frågan i april 1886 företogs till behandling, framlade hr Möller i en längre skrivelse skälen för sitt förslag, av vars förverkligande han väntade uppräckning i stadens affärsliv, större frekvens vid Brunnen och ökat besök av resande i allmänhet. Stadsfullmäktige beslu-

tade också med 9 röster mot 2 »att låta genom sakkunnig person anställa undersökning och upprätta ett noggrant och fullständigt kostnadsförslag för byggande av spårväg mellan de båda städerna», att för ändamålet tillsätta en kommitté av fem personer, bestående av hrr Hallin, Ydén, Rehnberg, Ludv. Johansson och Möller, samt anslå för ändamålet erforderliga medel.

I februari 1889 inkom denna kommitté med utredning och förslag, omfattande

dels en smalspårig järnväg i den 1875 uppgångna riktningen,

dels en smalspårig järnväg, som i allmänhet läg vid sidan av den mellan de båda städerna framgående landsvägen, och

dels en spårväg, som till större delen vore belägen på nämnda landsväg.

Av flera i utredningen framhållna orsaker och då kostnaden för en järnväg i jämförelsevis ringa grad översteg kostnaden för en spårväg, föreslog kommittén, att stadsfullmäktige företrädesvis ville verka för en järnvägsanläggning, vilken enligt av kapten Amundsson gjorda trafikberäkningar bör lämna god ränta på anläggningen. Efter uppläsningen härav uppstod en livlig diskussion, varunder flera talare påpekade nödvändigheten för staden att erhålla järnvägsförbindelse, men angående riktningen voro meningarna delade, i det några ville hava förbindelse med Norrköping, andra önskade anslutning till en förbindelse Linköping—Mem.

Då det emellertid var förslag uppe om en järnväg på Vikbolandet, fick hrr Möller och Sjöling i uppdrag att infinna sig vid det sammanträde, som för ändamålet var utlyst att hållas i Höckerstad. — Vid ett senare av landshövding De la Gardie utlyst sammanträde i Norrköping, till vilket som ombud för Söderköping blivit utsedda hrr Möller och borgmästare Hagberg, fingo dessa löfte meddela, att Söderköping vore villigt, att till en järnväg mellan städerna teckna ett belopp av 65.000 kr. Sedan interimstyrelse för anläggningens genomförande blivit utsedd, väckte hr Möller i mars 1890 förslag om stadens teckning av aktier till ovanstående belopp. Efter

remiss till drätselkammaren, som efter en längre utredning angående stadens finanser på det livligaste tillstyrkte den föreslagna teckningen, beslöt stadsfullmäktige så gott som enhälligt i överensstämmelse härmed.

Ännu en förbindelseled med yttervärlden trädde vid denna tid i funktion, i det staden 1882 kom i telefonförbindelse med Norrköping. Då företaget ansågs vara av enskild natur avtog stadsfullmäktige en begäran om 200 kr. som bidrag till anläggningen men ställde lokal för telefonstation till förfogande i Rådhuset.

Stadens Magistrat ombildas och ny borgmästare tillsättes.

Den vördade äldringen, borgmästare P. Blidberg, avled 1882. I anledning härav föreslog hr Sjöling i skrivelse av den 14 mars, att stadsfullmäktige skulle ingå till kungl. maj:t med anhållan om uppskov med borgmästarejänstens tillsättande till dess förslag om ny organisation för Magistraten blivit antagen och vunnit k. m:ts stadfästelse, och föreslog tillsättande av en kommitté för ärendets vidare behandling. Förslaget gillades och till kommitterade utsågos hr Lindner, Franzén och Ydén. Liksom motionären ansågo dessa, att borgmästare- och notariebefattningarna borde sammanslås samt 2:ne illiterata rådmän och en extra dito tillsättas. Som lämpliga löner föreslogos respektive 4,500, 400 och 150 kr. Den 21 april antogo stadsfullmäktige detta förslag, men satte respektive löner till 4,000, 400 och 100 kr. samt beslutade ingå till kungl. maj:t med anhållan om stadfästelse å denna organisation. Förändringen vann kungl. maj:ts godkännande, vilket delgavs stadsfullmäktige den 2 jan. 1883.

Borgmästarejänsten blev nu till ansökan ledigförklarad. Staden ville gärna till befattningen befordra den allmänt avhållne magistratssekreteraren, v. häradshövding Fritz Lundstedt, som under flera decennier tillhört magistraten och nu liksom vid flerfaldiga tillfällen förut tjänstgjorde som tillförordnad borgmästare. Kungl.

Borgmästare Algot Hagberg.

maj:t ansåg emellertid hans ålder, 66 år, utgöra hinder för hans utnämning och utsåg i stället auditören vid Bohusläns regemente Algot Hagberg.

Borgmästare Hagberg, som var född i Seglora församling i Västergötland 1846, stannade här till sin död den 3 maj 1922. De 4 sista åren uppehöll han tjänsten genom vikarie. — Borgmästare Hagberg var en plikttrogen och skicklig ämbetsman, arbetsam och godhjärtad. I sin krafts dagar tog han en verksam del i det kommunala arbetet. Som magistratens ordförande var han icke blott ämbetsmannen, som vakade över att fattade beslut stod i överensstämmelse med lag och för-

Borgmästarinnan Anna Hagberg.

fattning, utan han förstod också, då så erfordrades, att kraftigt hävda sin personliga mening i de frågor, som lågo honom särskilt om hjärtat. Framför allt intresserade han sig för stadens försköning och för bevarande av de små idyller vår stad äger och som väcka badgästernas och resandes intresse.

Sedan 1891 var borgmästare Hagberg förenad i ett lyckligt äktenskap med Anna Åhlström, vilken på ett skickligt sätt bistod sin make att uppbära den framskjutna ställning de innehade i samhället. Livligt socialt intresserad stod hon under en lång följd av år i spetsen för välgörenhetsarbetet i staden. Oräknade voro de väl-

Stadsial Aug. Svensson
stfm:s sekreterare.

Bryggaren Axel Flygare
stfm, 1879—1889.

görehetstillställningar, konserter, soaréer och musikalisk-dramatiska föreställningar hon under årens lopp anordnade, allt i syfte att skaffa medel till lindring för mindre lyckligt lottade samhällsmedlemmar. Därjämte lyckades hon på privat väg och genom egna medel hopbringa ett kapital på närmare 20,000 kr., som hon vid sin avflyttning från staden överlämnade till stadsfullmäktige att under namn av »Borgmästarinnan Anna Hagbergs och Fru Johanna Sandströms m. fl. donationsfond» förvaltas till förmån för Pauvres honteux och andra behövande. Hon avled i Stockholm den 5 jan. 1930.

Brandchefen fattar eld.

Den 20 mars 1884 inlämnade brandchefen greve Sparre en motion att till spruthuset få uppföra en ställning, avsedd dels för exercis med bärgningsavdelningen, dels för torkning av slangar för en kostnad av 561 kr. 70 öre. Drätselkammaren, som fick ärendet på remiss, tillkännagav, att medel för ändamålet visserligen funnes, men avstyrkte bifall, enär byggnaden bleve för kostsam

Handl. Edvard Björnlund
stfm. 1881—1886.

Trädgårdsm. Axel Särling
stfm. 1880—1887.

i förhållande till det gagn, den komme att medföra. Efter föredragning blev också motionen avslagen. Vid denna utgång väckte greve Sparre motion om upplåtande av lämplig plats för exercis med kårens bärgningsavdelning. Då icke heller denna anhållan blev av stadsfullmäktige omedelbart bifallen, var detta mer än herr greven kunde smälta, varför han den 26 juni inlämnade ansökan om entledigande från sitt uppdrag som brandchef i en synnerligen temperamentsfull krivelse på icke mindre än fyra tätskrivna sidor. Efter relaterande av frågans behandling, heter det: »— så har stadsfullmäktige givet mig som brandchef den orlovssedel, att jag till en sådan plats beklädande är oduglig såsom löpande i ogjort väder. . . I följd härav kan staden naturligtvis ej finna sig nöjd med en sådan individ, varföre jag ödmjukligen anhåller, det jag på e g e n begäran må bliva entledigad. . . Men innan jag lämnar denna plats torde mig tillåtas få fråga: Vartill tjänar det att hava en b r a n d c h e f? Männe därför att elden skall hava för denna personlighet den respekt, att den blott och bart därför att en brandchef finnes, av rädsla ej skall våga härja i vår stad? Det kan jag aldrig tro, utan har jag antagit, att brandchefen

Läroverkskoll. G. M. Blomberg stfm. 1881—1908.

Skräddaren A. P. Andersson stfm. 1881—1886.

skulle utgöra en trygghet för samhället därigenom att han tillser, att brandväsendet är i full ordning, folket övat, så att de vid timad eldsvåda ej stå handfallna eller sakna duglig materiel». Sedan greven i fortsättningen utförligt redogjort för alla de svarigheter, han mött vid fullföljande av denna sin uppgift, fortsätter han: »Jag undrar, om i någon annan stad i Sveriges rike det fallet kunnat inträffa. — Brandchefen är dock en auktoritet och en ej ringa sådan för en stad. Här var ej fråga om att avfärga ett plank eller sätta upp en flaggstång med en tupp på e. d. nonsens... Antingen måste brandchefen förstå sin sak eller icke förstå den. I förra fallet, då medel f i n n a s, och hans begäran avslås, bör han avgå, — i senare fallet måste han såsom oduglig avgå. Att tala om 600 kr. här i staden är rent av löjligt, ty 200,000 kr. tecknas ledigt till en järnväg, 14,000 kr. till ärensning, 100,000 kr. ifrågasättes till underdikning, men 600 kr. nekats till brandchefen för att förekomma en så stor olycka som att vid eldsolycka, brandväsendet ej vore i brukbart skick. Då jag under sådana förhållanden ej vill taga ansvaret på mig, nedlägger jag härmed mitt förordnande som brandchef.»

Källarmästaren P. J. Borg
stfm. 1882—1884.

Litteratören J. P. Petrée
stfm. 1882—1884.

Efter föredragning härav beviljade fullmäktige greve Sparres begäran om entledigande från hans befattning som brandchef, och till hans efterträdare utsågs vice brandchefen, bryggaren A. Flygare.

Annonsering.

Den 18 dec. 1884 hade häradskrivare Möller motionerat om, att fullmäktiges sammanträden och därvid förekommande ärenden hädanefter måtte annonseras i stadens tidning, på det ledamöterna måtte komma i tillfälle att närmare sätta sig in i förekommanden ärenden samt stadens övriga invånare erhålla del därav. — Uti infordrat yttrande hade drätselkammaren i betraktande av, att tidningen utgives endast 2 ggr i veckan och den äskade annonseringen sålunda bleve ofullständig samt för ordföranden skulle medföra olägenheter, avstyrkt motiönen. Bland dem, som ivrigast motsatte sig annonseringen, var hr Ydén, som ansåg den föreslagna anordningen alldeles obehörlig och verka hämmande uti ärendenas jämna och skyndsamma behandling, samt att det icke

Provinciall. Dr. C. A. Göhle
stfm. 1885—1888.

Hjäradsskriv. O. J. Möller
stfm. 1883-1886, 1888-1890.

var vanligt i andra städer att på dylikt sätt förfara . . . Hr Möller hade med anledning av detta inlägg inlämnat en skrivelse, vari han betecknade Ydéns påstående såsom vittnande om »grov okunnighet eller ock en traktan att vilja leda saken vid sidan om sanningen», och med bifogande av skrivelser från länets övriga städer anhöll han få styrka, att därstädes alltid så förfares som hans motion åsyftade. Gent emot Ydéns mening, att staden icke äger någon egen tidning, vari sammanträdena kunde annonseras, framhöll hr Möller, att »detta yttrande förräder en högst betänklig men för övrigt betecknande advokatyr, som bäst kunde gendrivas med den frågan: Känner hr Ydén någon stad i vårt land, som äger egen tidning?» (Upplysningsvis kan här meddelas, att ett tryckfrihetsmål angående ärekränkning nyligen handlagts mellan Ydén och Söderköpings-Postens utgivare och att denne och Möller voro svågrar.) Efter ytterligare diskussion och voteringar blev stadsfullmäktiges beslut: »att tiden för stadsfullmäktiges sammanträden med angivande av de ärenden, som därvid komma att föredragas, kungöras i stadens tidning, där sådant ej skulle framkalla hinder i ärendenas gång».

Läröverksadj. J. A. Aurén
stfm. 1886-1892, 1897-1902.

Handl. Frans Pettersson
stfm. 1887-1893.

Om stadens läroverk.

I början av 1885 överlämnades till stadsfullmäktige läroverkskommitténs förslag till organisation av rikets allmänna läroverk, vari bl. a. föreslogs indragning av det 3-klassiga läroverket i Söderköping. Detta förslag väckte givetvis stor förstämning, och man var allmänt av den meningen, att allt borde göras för att söka förhindra verkställigheten härav. En kommitté på fem personer tillsattes att utarbeta förslag till infordrat utlåtande. Till ledamöter i denna kommitté valdes herrar Nyström, Ydén, Lindner, Nylander och Franzén. Då deras förslag på samma gång innehåller en kort historik, må därur följande anföras:

Söderköpings läroverk är ett av de äldsta i stiftet. Enligt anteckningar i skolans arkiv grundades det under Sten Stures d. y. tid. År 1649 anslog drottning Christina kronotonde till lön åt rektor. Ungefär vid samma tid hade läroverket sex lärare, nämligen Rektor, Conrektor, 3 colleger och en apologist. Deras antal minskades dock 1681 till hälften. Läroverket ägde därefter fortfarande tre lärare till 1809, då en 4:de collega, »For-

Gårdsäg. Sigurd Cullberg
stfm. 1887—1894.

Handl. A. E. Malmström
stfm. 1887—1894.

simannianus», tillkom genom en donation av Häradshövding J. Forseman. Sedermera hava 2 collegebefattningar blivit indragna och skolan 1847 förvandlad till en lägre apologiskola med rektor och 1 collega. 1856 blev skolan ändrad till 2-klassigt elementarläroverk, ehuru varje klass var delad i en övre och en lägre avdelning och därigenom motsvarande de större läroverkens 4 lägre klasser. År 1861 utvidgades läroverket till 3-klassigt och hade inom 3:dje klassen en högre avdelning, eller, som det efter 1856 nämnes, en 4:de klass grundad på Forsemanska donationen. Samma år inflyttade läroverket i ett nytt skolhus, som av staden uppbyggt. Kostnaden för detta jämte iordningställande av gymnastiklokal i en äldre byggnad uppgick till 20,513 Rdr 36 öre. Efter vårterminen 1869 indrogs 4:de klassen och från höstterminen nämnda år kommer en tid av ständigt nedgående lärjungeantal. — — —

Den huvudsakliga anledningen till lärjungeantalets sjunkande ligger uti ett ständigt ökat misstroende till ledningen av läroverket, ett misstroende, som även delas av stadsfullmäktige. Då läroverkets äldrige, i år 70-åriga, rektor ej särdeles länge torde komma att leda läro-

Bokhandlare Per Bundy
stfm. 1889—1891.

Godsägare Rudolf Schoug
1890—1891.

verket, är det att hoppas, att det med ny och kraftigare ledning snart åter skall ryckas upp ur sitt förfall och återvinna sitt förlorade förtroende. Stadsfullmäktige finna det hårt och ej med billighet överensstämmande, om läroverket, för vilket staden, såsom ovan visats, gjort dryga uppoffringar, nu skulle indragas på grund av en tillfällig nedgång i lärjungeantalet med några under 30, då detta nedgående, såsom vi sökt visa, ej är normalt och ej beroende på stadens eller ortens minskade behov...»

Då detta förslag till yttrande blivit uppläst, uppstod en längre diskussion om huvudsakligen den del av skriften, som talade om misstroende till läroverkets ledning samt anledningen till lärjungeantalets minskning, varunder hrr Möller och Sparre förordade förslaget oförändrat, medan d:r Göhle ej kunde finna anledningen till lärjungeantalets minskning i skolans ledning, utan torde denna bero på 4:de klassens indragning, minskad språkundervisning m. m. Efter slutad diskussion blev skrivelseförslaget antaget med följande av v. ordf. föreslagna ändring av den omstridda passusen: »Då läroverkets åldrige, i år 70-årige rektor, som alltid med nit och plikttröhet omfattat läroverket, och som under sin krafts

dagar också förstått att upprätthålla dess anseende, ej länge torde komma att leda Läroverket, är det att hoppas, att det med ny och kraftigare ledning snart skall ryckas upp och återvinna det förlorade förtroendet.» Till detta beslut fogade d:r Göhle en längre reservation.

Den gamle rektorn avgick följande år, ny rektor förordnades och det gamla läroverket fick bestå ännu ett 20-tal år.

Den 22 juni 1883 förelägo tvenne motioner
angående utskänkning av spritdrycker.

Den ena från stadshotellets innehavare P. J. Borg med anhållan om utsträckt tid för utskänkningen till kl. 11 e. m. — Den andra från skräddaren A. P. Andersson, som yrkade inskränkning i tiden för öppethållande av utskänkingsställen och ölstugor, så att dessa höllos stängda från kl. 6 e. m. dagen före sön- och helgdagar till kl. 8 f. m. dagen efter nämnda dagar. Denna motion stöddes av petition från stadens goodtemplarloge med 183 namn och 8 särskilda listor med underskrifter från såväl staden som orten däromkring. Såsom skäl anfördes »ofta nog förekommande förgelseväckande anbud till oordningar m. m., som orsakats genom omåttligt förtärande av rusdrycker».

Den senare motionen föranledde en längre diskussion, vilken inleddes av hr Möller, som visserligen erkände den goda idén, men trodde, att den utgått från oriktig väg såsom från en så ung korporation som G. T., »de där synes vidtagit åtgärden för att göra sig bemärkta, vilket framgår av det krystade i petitionens ingress om förgelseväckande anbud till oordningar m. m.» Herrar Petré, Franzén, Sparre och Flygare ansågo icke, att ett bifall till motionen skulle hava åsyftad verkan, varemot motionären och hr Ydén talade för denasamma. Nylander yrkade, att man skulle behålla stängningstiden sådan den nu är, och »som befunnits bra». Båda motionerna remitterades till Magistraten för yttrande.

Den 13 juli förelåg ärendet åter till behandling, då efter en stunds diskussion, tiden för utskänknigen å Hotellet och vid S:t Ragnhilds brunn utsträcktes till kl. 10 alla dagar, varemot beslöts att fullmäktige ej skulle fästa något avseende vid hr Anderssons motion. — allt i överensstämmelse med Magistratens infortrade yttrande.

Söderköpings Brunn,

som de senaste åren dragits med stora ekonomiska svårigheter, hade år 1886 måst gå i konkurs, och stor oro rådde, huru det i framtiden skulle ställa sig med denna stadens förnämsta attraktion och viktiga inkomstkälla. Många och vägande krafter voro emellertid i verksamhet såväl inom staden som i den kringliggande landsorten för att åter få den gamla och ansedda badinrättningen på fötter. Efter nödigt förarbete utfärdades i november 1886 inbjudning till teckning av aktier i ett under bildning varande bolag för övertagande av Söderköpings Brunns- och vattenkuranstalt med dess fastigheter och lösören jämte rättigheter till källa och jord. Denna inbjudning var undertecknad av landshövding Robert De la Gardie, greve Fredrik Strömfelt, grosshandl. John Philipsson, provinsialläkaren H. Nordenström, Linköping, doktorerna C. J. Emil Haglund och H. von Unge, Norrköping, d:r N. E. Nyström och grosshandl. Selim Lindner, Söderköping. Aktiekapitalet skulle utgöra minst 60,000 kr., av vilka Söderköpings stad borde teckna halva beloppet. — I stadsfullmäktige förekom denna fråga första gången den 14 juli efter motion av hrr Nyström, Schubert och Sjöling. Som motivering anfördes, att badinrättningen vore en i många hänseenden viktig och värdefull att ej säga omistlig anläggning. Drätselkammaren, som fick ärendet på remiss, hade med hänsyn till den vikt och det värde frågan för staden innebar tillstyrkt den begärda teckningen. Den 11 augusti förelåg ärendet till avgörande. Hr Möller insåg väl frågans vikt men yrkade med avseende på det ansvar, staden genom teckningen ikläder sig, att minimikapitalet skulle sättas till 75,000 kr., men d:r Nyström, med vilken hrr

Ydén, Lindner, Sparre och Franzén förenade sig, yrkade däremot bifall till motionärernas förslag. Detta blev också efter votering med 14 röster mot 2 av stadsfullmäktige bifallet. — Beslutet överklagades av handlanden C. A. Blomqvist med den motiveringen, »att företaget aldrig kunnat lämna någon utdelning och sålunda ej kunde vara staden till någon nytta, och att 7 namngivna personer, som på olika sätt voro intresserade i det i konkurs försatta bolaget, deltagit i beslutet, ehuru de kunde hava fördel av detsamma». Besvären blevo emellertid av K. B. underkända.

Skärmytslingar.

I allmänhet voro väl stadsfullmäktiges överläggningar av lugn och fredlig natur, men det kunde också hända, att en del temperamentsfulla ledamöter fingo mera liv i spelet genom att leverera mer eller mindre hetsiga bataljer. Särskilt besvärades året 1888 av sådana mellan stadsfullmäktiges och magistratens herrar ordförande, medan stadsfullmäktiges ledamöter delade sig i tvenne läger, för och emot de stridande. Anledningen var följande:

Vid valet till årets bevillningsberedning blevo en del sedlar med namnet »Grosshandlare S. Lindner» kasserade av det skäl, att nämnda person för året låtit skriva sig inom Täby kommun och sålunda icke vore inom Söderköping för nämnda uppdrag valbar. Denna åtgärd lär icke varit till fromma för en och annan, varföre det varit påtänkt att överklaga densamma. För detta ändamål kvarhöll magistratens ordförande omkring 3 veckor de för de valda ledamöterna avsedda protokollsutdragen, varom stadsfullmäktiges ordförande erhöll kännedom. I anledning därav tillhöll han inför stadsfullmäktige stadsvaktmästaren, att hädanefter ofördröjligen efter mottagandet av varje fullmäktiges expedition tillställa densamma envar, som expeditionen avser. — Den 15 mars förelåg från magistratens ordf. en skrivelse, vari han erinrade om § 47 i gällande kommunalförfattning, varav hrr

stadsfullmäktige behagade inhämta, att det tillkomme magistraten att vaka över lagenligheten och behöriga verkställigheten av stadsfullmäktiges beslut. Det förbigående av magistraten berörde först ändigande innebure står sålunda ej rätt tillsamman med dessa föreskrifter, av vilka framgår, att stadsfullmäktiges beslut skola genom magistraten till verkställighet befordras.

Efter uppläsande av denna skrivelse uppstod en vidlyftig diskussion, varunder d:r Nyström föreslog, att protokollsutdragen skulle såsom hittills till magistraten överlämnas för att genom denna myndighet befordras till verkställighet. På denna hemställan vägrade ordföranden framställa proposition, mot vilket förfarande hrr Nyström, Lindner, Flygare, Hallin, Sjöling, Lagerberg och Rehnberg anmälde protest. Vid justeringen av detta protokoll lämnade d:r Nyström en skriftlig redogörelse för sitt yttrande vid förutnämnda sammanträde, vari han ganska skarpt gick till rätta med ordförandens förfarande såväl den 27 febr. som den 15 mars. Till detta fogade ordföranden ett ingående försvar för sitt handlingssätt.

Men härmed var ej denna affär ur världen. Den 23 april väckte d:r Nyström följande skriftliga motion: »att stadsfullmäktige behagade besluta, att fullmäktiges beslut skola på samma sätt som under förflutna 25 år ägt rum, för verkställighet överlämnas till magistraten, beslut om val häri inbegripna». — Till bemötande av denna motion hade ordföranden inlämnat en längre skrivelse, vari han betecknade d:r Nyströms motion såsom obehövlig och olämplig, utvecklade sina skäl för nämnda påstående samt yrkade, att hrr stadsfullmäktige ej måtte fästa avseende vid motionen utan avslå densamma. Inom stadsfullmäktige voro emellertid åsikterna mycket delade. På framställt förslag blev med slutna sedlar utsedd en kommitté på tre personer, Möller, Nyström och Möllerberg, med uppdrag att i anledning av vad som förekommit, inkomma med utredning och yttrande. Genom undersökning huru det tillgått under föregående borgmästares tid och huru expeditionerna utföras i en del anförda städer hade de två ledamöterna Möller och Möllerberg enat sig om, att den Nyströmska motionen icke måtte

vinna bifall, varemot motionären i en bifogad reservation bemötte de föregående skäl och yrkade bifall. Vid den 27 juni företagen behandling av kommitterades skrivelser uppstod åter en längre diskussion, varefter fullmäktige med 11 nej mot 6 ja avtog motionen, mot vilket beslut d:r Nyström givetvis reserverade sig, varefter han i sinom tid hos K. B. överklagade det sålunda fattade beslutet.

Den 14 jan. 1889 delgavs stadsfullmäktige K. B:s utslag, innebärande att K. B. icke finner ärendet föranleda till annat yttrande än att överklagade beslutet till all kraft och verkan undanröjes, för så vitt det kan anses innebära, att med verkställighet av fullmäktiges beslut skall förfaras på annat sätt än gällande föreskrifter stadga. Ehuru stadsfullmäktige genom detta utslag ej vunnit klarhet i huvudfrågan, fick saken vid detta utslag bero. — Känsloerna hade tydligen hunnit lugna sig under tiden.

Arbetslösheten

synes även vid denna tid varit besvärande och vid oktober-sammanträdet 1888 påtalade hr Möller ett förfarande av brunnsstyrelsen, som väckt berättigat uppseende. Vid entreprenadauktion ä en del reparationsarbeten vid Brunnen, hade anbud inkommit från en linköpingsfirma, som med 1,700 kr. översteg vid auktionen lämnade anbud av firmor hemmahörande i Söderköping. Genom ackordering med den förstnämnda firman hade denna reducerat sitt anbud, så att detta något understeg de vid auktionen avgivna anbuden, och så hade styrelsen antagit detsamma utan att söderköpingsfirmorna blivit hörda. Hr Möller menade nu, »att styrelsens uppsåt varit att tillbakavisa stadens vitala, billiga intressen. Styrelsens och därvid särskilt hrr Hagbergs och Lindners förfaringsätt synes vittna om en ovanlig 'käckhet' och utgör en fortsättning av det svältutssystem, som åtminstone den ene av dessa herrar så vackert skrivit på sin fana». Med erinran om att staden tecknat hälften av det stipulerade aktiebeloppet, hemställde hr Möller, att stadsfullmäktige måtte uttala

sitt ogillande av brunnstyrelsens här ovan relaterade förfarande. Efter bordläggning beslutade fullmäktige vid påföljande sammanträde efter diskussion och votering med 11 röster mot 5 att motionen ej skulle till någon åtgärd föranleda. Hr Möller begärde då få till protokollet antecknat, att han visserligen ej hade något emot den utgång motionen fått, men att han dock varit i tillfälle uttala de tankar han i denna angelägenhet önskat framhålla.

Diverse ärenden.

Hösten 1883 anslogos medel till gata förbi Arbetareföreningens hus och dennas fortsättande med en promenad utefter än till den s. k. Parkstugan å Brunnens område samt plantering av träd utefter densamma.

Under ord. sekreterarens, stadsfiskal Bergström, tjänstledighet på grund av sjukdom hade sekreterarebefattningen hos stadsfullmäktige skötts av stadsfiskalen August Svensson. Då nu fråga blev om Bergströms definitiva avgång, väckte doktor Nyström förslag om, att innan ny sekreterare tillsattes, instruktion för denne bleve antagen. En kommitté, bestående av herrar Schubert, Ydén och Nyström, blev för ändamålet tillsatt. Under arbetet härmed hade denna kommitté underfund med, att en arbetsordning för stadsfullmäktige i sin helhet borde upprättas. Den 20 januari 1886 fick också förutnämnda kommitté i uppdrag att utarbeta en sådan arbetsordning och vid sammanträde den 25 oktober blev densamma med några mindre ändringar antagen och blev gällande till 1934, då ny arbetsordning av stadsfullmäktige antogs. Stadsfiskal Svensson blev därefter antagen som ordinarie sekreterare.

Med anledning av Hans Maj:t konung Oscar II:s 60-årsdag den 21 januari 1889 beslutade stadsfullmäktige: dels att stadens fattiga skulle bestås extra bespisning, dels att aftongudstjänst under riklig ekläring föranstaltas i stadens kyrka och att Ågatan till kyrkan för-

ses med marschaller, och uppdrogs dessa anordningar åt borgmästaren, ordföranden och Ydén.

Den 13 mars 1890 beslutade stadsfullmäktige med anledning av motion av Frans Pettersson om utredning angående stadens donationsjordar med anlitande av rådmän A. Hård af Segerstad såsom sakkunnig och anslogo för ändamålet erforderliga 800 kronor.

Den 30 april s. å. delgavs stadsfullmäktige ett erbjudande från Sparbanken i Söderköping att med 2,000 kr. bidraga till kreatursplatsens iordningställande, vilket erbjudande med tacksamhet antogs.

Under åren 1881—1890 nytillkomna ledamöter i stadsfullmäktigekåren.

Bryggaren *Axel Flygare* tillhörde stadens fäder mellan åren 1879—1889. Han var från början handlande och innehade först tillsammans med sin sväger, rådmän Grefberg, sedan ensam speceri-, garn- och diverscaffären i Engströmska gården vid Rådhusorget. Efter Joelsson & Lindén övertog han Marinska bryggeriet och drev detta till 1889, då han avflyttade till Stockholm. Flygare var mycket anlita i kommunala värv. Han var ledamot i hälsovårdsnämnden, fattigvårdsstyrelsen och drätselkammaren samt blev efter greve Sparre stadens brandchef.

Handlanden *C. A. Larsson*, stadsfullmäktig 1879—1886, hade varit föreståndare för grosshandlare Lindners speceriaffär, som han sedermera övertog för egen räkning. Utom stadsfullmäktig var han ledamot i fattigvården och hälsovårdsnämnden, men synes ej med något större intresse hava ägnat sig åt de kommunala uppdragen. 1886 flyttade han till Norrköping, där han övertagit en mera omfattande affär.

Handlanden *Edvard Björnlund*, stadsfullmäktig 1881—1886, hade efter faderns 1876 timade frånfälle fortsatt deras gemensamt bedrivna affärsrörelse. Den 29 juni 1881 hemställde han, att då lyzhållningen i stadens enligt hans åsikt icke vore ordnad på ett lämpligt

sätt, ithy att gatulyktorna ofta voro lysande å tider, då sådant ej behövdes och tvärtom, stadsfullmäktige ville besluta någon ändring härutinnan. Ärendet remitterades till magistraten, men denna svarade genom sin t. f. borgmästare Hugo Segerdahl, »att, då det tillkommer magistraten att om dessa tider bestämma, och hrr stadsfullmäktige sålunda icke äro behöriga att därom besluta, samt någon anhållan om ändring hos magistraten ej blivit gjord, densamma icke anser sig kunna det äskade yttrandet avgiva». Då ärendet i oktober återkom till stadsfullmäktige lovade t. f. borgmästaren emellertid att närmare utreda frågan och inkomma med förslag. I febr. följande år lämnade borgmästare S. en mycket omständlig utredning, som resulterade i förslag om anskaffande av 15 nya lyktor till de 30 förut befintliga, flera av de äldre lyktornas omplacering, tidigare tändning på hösten samt utsträckt belysning på våren. Förslaget tillstyrktes av särskilda kommitterade, men verkställigheten dröjde. — Björnlund var ledamot av fattigvården samt revisor. Liksom C. A. Larsson flyttade han 1886 till Norrköping för övertagande av en större affärsrörelse.

Trädgårdsmästaren Axel Särpling hade länge deltagit i stadens angelägenheter såsom ledamot i drätselkammaren, fattigvården och brandstodskommittén, då han 1880 blev ledamot av stadsfullmäktige, där han emellertid hör till de tysta i församlingen. Ägande en vacker handstil biträdde han ofta med uppsättande av köpekontrakt och andra handlingar. Särpling var ökad genom sin ofantliga kroppshydda och i det hänseendet var han utan gensägelse stadens viktigaste person. Han avgick 1886.

Läroverkskollegan J. M. Blomborg var stadsfullmäktigeledamot åren 1881—1885. Under de år denna redogörelse omfattar ser man ytterst sällan hans namn i stadsfullmäktiges handlingar, med undantag av ett och annat uppdrag som revisor. Han var känd som en något originell men skicklig lärare.

Skräddaren A. P. Andersson förde framför allt nykterhetsfolkets talan, ehuru icke alltid med framgång. Han tillhörde fullmäktigeåren 1882—1889.

Källarmästare P. J. Borg, stadsfullmäktig 1882—1885, hade varit försäljningschef hos vinhandelsfirman Rehnberg samt övertog därefter stadens hotell, som under hans skickliga ledning upplevde en bemärkt glansperiod. Rörelsen gav honom emellertid ej mycken tid övrig för kommunala uppdrag. 1885 förlade han sin verksamhet till Norrköping och Stora Hotellet därstädes.

Litteratören J. P. Petré hade på 1870-talet ett rätt mycket anlitat länbibliotek samt gav därjämte musiklktioner. Då redaktör Thorén övertog Söderköpings Nya Tidning, sedermera Söderköpings-Posten, ingick han som medarbetare i denna. Hans krönikor, även rubricerade pennstreck, under signaturen »P4», som han sedan utbytte mot »Vitus», vilka innehöllo humoristiska skildringar från staden och orten och var dagshändelserna fingo passera revy, voro mycket uppskattade. Han var stadsfullmäktig 1882—1885, då han avflyttade till Norrköping, där han tillbringade sina återstående dagar.

Provincialläkaren C. A. Göhle var stadsfullmäktig mellan åren 1885—1888, då han avsåde sig uppdraget. Hans anföranden gingo ofta stick i stäv mot flertalets mening och torde denna motsättning i viss mån varit orsaken till hans avgång.

Häradsskrivare O. J. Möller var stadsfullmäktig från 1883 till 1900, då han avled. Han ingrep omedelbart efter sitt inval verksamt i fullmäktiges arbete. Ganska radikal till sin läggning förde han med sig en fläkt av den nyare tidens strömningar in i den tämligen konservativa församlingen. Han framförde flera nya uppslag med växlande framgång. Särskilt finna vi honom intresserad för bättre kommunikationer och han biträdde kraftigt de bemödanden, som vid denna tid gjordes för att staden skulle komma i bättre kontakt med andra orter. Från och med 1889 var han stadsfullmäktiges ordförande.

Läroverkskollegan J. A. Aurén torde mer än de flesta hava intresserat sig för vår stad även om hans namn ej så ofta förekommer i stadsfullmäktiges protokoll. Han nedlade sålunda ett tidsödande arbete med att utreda stadsjordarnas egenskap av donationsjordar,

kyrkojordar etc., en utredning, som varit av stort värde. I »Anteckningar om Söderköping» spann Aurén i en längre avhandling vidare på den tråd bibliotekarien och kyrkoherden L. C. Wiede påbörjat, då han ville bevisa, att Söderköping med all sannolikhet var Ansgarii Birka. Hans anteckningar innehålla dessutom flera intressanta uppgifter om Söderköping, grundande sig på trägna studier av stadens arkiv. Aurén var stadsfullmäktig åren 1886—1892. Efter uppnådd pensionsålder bosatte han sig i Norrköping.

Handlanden Frans Pettersson hade tillsammans med E. W. Erixon övertagit A. & L. Johanssons affär i närheten av Brunnen. Han var verksam skarp-skytt och tillhörde dess musikkår. Blev stadsfullmäktig 1887 och deltog intresserad i dess arbete genom flera motioner och inlägg i debatterna. Han avgick på grund av avsägelse 1893.

Gårdsägare Sigurd Cullberg, av Nartorpsläkten, arrenderade Kungsängen i närheten av staden, men bodde i staden, där han inköpt fastighet, Söderköpings-Postens nuvarande hus, på den tiden kallat »Bonds-lottet». Han var ivrig jägare och känd som skicklig fågel-skytt och hunddressör. Han var ledamot av hälsovårds-nämnden och stadsfullmäktig 1887—1894. Här synes han emellertid under de första åren hava tillhört de mera passiva ledamöterna.

Handlanden A. E. Malmström, stadsfullmäktig 1887—1894, ägde det s. k. Kungshuset vid Rådhus-bron, så kallat därför att det enligt traditionen skulle blivit uppfört på föranstaltande av konung Johan III. Här idkade Malmström divershandel å nedre botten, medan den övre våningen disponerades av Sparbanken och Östgötabanken, vilka här växelvis idkade bankrörelse under veckans olika dagar med i stort sett samma personal och styrelse, till dess Sparbanken byggde eget hus vid Hagatorget, dit båda bankerna därefter förlade sin verksamhet. Malmström var tillika bankvaktmästare och stadens auktionsropare.

Bokhandlare Per Bundy, stadsfullmäktig 1889—1891.

Godsägare R u d o l f S c h o u g, stadsfullmäktig åren 1890—1891.

Som slutomdöme kan sägas, att stadsfullmäktige under den tid, som här berörts, gjorde betydande ansatser att föra samhället framåt, även då detta var förenat med ej oväsentliga ekonomiska uppoffringar, då man tar i betraktande de små resurser, över vilka staden förfogade.

En utgrävd hyddboffen å ett fornborgsberg.

Märkliga fynd från folkvandringstiden vid utgrävning å Svinsättersborgen i Västra Husby socken.

Av fil. dr ARTHUR NORDÉN.

En levande och äskådlig inblick i det dagliga livet å en fornborg i våra bygder, där civilbefolkningen trängt sig samman, medan fienden stod nere bland dess gårdar och gården — det är vad man med en smula fantasi kan skaffa sig med hjälp av den utgrävning, som här skall i korta drag skildras.

*

Från de stora ofredsåren under 400-, 500- och 600-talen e. Kr., om vilken den historiska traditionen i vårt land av ålder berättat, att då skapades det enhetliga svenska riket under uppsvensk överhöghet, kvarligga i de götiska såväl som i de svenska landskapen talrika vittnesbörd ute i skog och mark. Jag menar de gamla bygdeborgarna, vilkas allmänna utseende och historiska roll som försvarsläger under överfall på bygden ju för Söderköpingsbon blivit särskilt levandegjord genom Ramundersborg, vårt landskaps till ytvidden största fornborg — om den ock med avseende på murmassornas längd och volym innehåll icke kan göra anspråk på samma rangplats.

Den moderna arkeologien grep på nordisk botten först an uppgiften att lösa dessa fornborgars gåta ute på Vik-

bolandets borgberg. Det var, då först Oscar Almgren och därpå i större omfattning Bror Schnittger under 1900-talets första decennium företogo utgrävningar i närmare 10-talet borgar, bland dem några i Söderköpings omedelbara närhet. Resultatet blev märkligt nog, i det fynden med en i arkeologiska företag av detta slag sällsynt entydighet tilläto den slutsatsen, att borgarna byggts vid 400-talets ingång och varit i bruk under detta och närmast följande århundraden.

Sedan Bror Schnittger framemot år 1910 drogs över till andra forskningsuppgifter, har undersökningen av de östgötska fornborgarna såtillvida legat nere, att några utgrävningar icke företagits i dem. Däremot ägnade framlidne överstelöjtnant N. D. Edlund dem under ett antal år ett ivrigt uppmättningsarbete. Den som skriver dessa rader förbereder nu — på grundval av dessa sina föregångares och sina egna borgundersökningar i landskapet — en samlad beskrivning över Östergötlands fornborgar och företog som en förberedelse till denna under nu förflutna sommar ett antal undersökningar på borgberg i östra Östergötland.

Här må meddelas resultatet av en utgrävning, som har intresse ur Söderköpingssynpunkt, i det den visar, att även de i Storåns dalgång belägna fornborgarna tillkommo under samma tid som de övriga, tidigare undersökta fornborgarna i östra Östergötland.

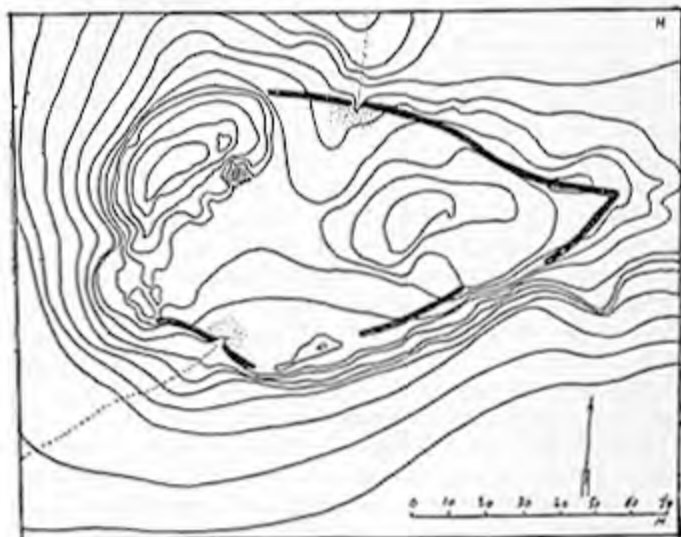
Vad jag här har att meddela är några notiser från min utgrävning av ett boplatslager å den s. k. Svin säters borg en, belägen i sockengränsen mellan Gårdeby och Västra Husby socknar i Östergötland. Grävningen utfördes i juli 1934.

*

Vägen till fornborgen är lätt att finna, då borgen ligger på ett lågt berg omedelbart intill allmänna landsvägen Hylinge—Gårdeby och fornborgsmuren till och med kan ses från landsvägen. Sedan man vid Hylinge s. k. Vårds- hus vikt in på Gårdeby-vägen och följt denna förbi Svin- säters gård och de gyttrade husen vid Svinhult, passerar man på höger hand en källa, man går vid denna av lands-

vägen och in i hagen och finner, efter att ha passerat ett led, en gångstig, som omedelbart leder upp till borgens ena ingång.

Sockengränsen går fram över borgberget, varav ena hälften tillhör Stora Berga i Gärdeby socken — på denna hälft faller det utgrävda partiet — och den andra hälften Sjöstugan i Västra Husby socken.

Svinsättersborgen i Västra Husby.

Borgen är till sin byggnad mycket enkel. Berget är som nämnt tämligen lågt och stupar brant blott åt söder och väster. Vallen löper huvudsakligast kring den långsluttande norra sidan och bryter i en spetsig vinkel ut på den likaledes lättillgängliga udden i öster. Den består utav en relativt låg mur på sin höjd 0,75 m. hög, och bredden är ej heller betydande. Blott på ett ställe, närmast bergstupet i nordväst, är den i mera betydande utsträckning nedrasad utför bergets sida. Ingångarna äro två, belägna mitt för varandra i norr och sydväst men

spärranordningarna utanför desamma låta sig numera icke med säkerhet fastställa. Innanför ingångarna ligger som vanligt i markytan stora upplag av kaststen, avsedda att vara till hands vid borgens försvar.

Borgrummets stora, tämligen jämna plan begränsas åt väster av ett några meter högt bergparti. På ett ställe skjuter här bergväggen fram ett par utsprång, och emellan dessa bildas ett rum-liknande, skyddat ställe, lämpligt för elds uppgörande o. dyl. Sedan jag vid upptagandet av provgropar på åtskilliga platser inom borgområdet icke lyckats anträffa spår av bebyggelse, överflyttade jag därför mina undersökningar till detta lovande parti av bergväggen och fann här verkligen efter en stunds sökande spår av kol o. dyl. Jag framgrävde här så småningom en hel hyddgrund, täckt av så betydande lager av aska och kol, att borgen måste antagas ha varit bebodd under längre tid — eller vid flera upprepade tillfällen. Kol- och asklagret täckte hela hyddgrunden och man hade varit tvungen att följa dess växt i höjden genom att anlägga nya stengolv, när asksörjan blivit för besvärlig att trampa i. Även flera härdar hade man haft, men den vilda vegetation, som nu fyllde den lilla vrån, omöjliggjorde exakta planritningar och profilmätningar.

Hyddan hade varit byggd med utnyttjande av de naturliga betingelserna: de två utskjutande bergväggarna, den baktill skarpt sluttande bergväggen och några framtill befintliga större stenblock. I en nischliknande avsats i den baktill begränsande lodräta bergväggen hade kroppåsens bakände lagts, och då nischens botten var väl låg, hade man höjt läget för kroppåsen genom att placera en bärsten i nischen. På de bägge blocken framtill hade väl bärstolparna till framgaveln och dörren vilat, men taket hade skjutit ut framför gavelväggen och bildat svale. ty marken var stenbelagd även framför tröskelpartiet.

Fyndet.

I asklagrets bottenparti ungefär mitt i hyddan vid de å planen med x och xx markerade ställena hittades delar av två s. k. pyramidformiga lertyngder.

Ett hål på några mm:s bredd genomskar bägge pyramiderna på tvären, de ha alltså i likhet med övriga å fornborgarna funna lerpyramider tjänstgjort som tyngder för (fisknät? eller) vävtrådarna. Sannolikt har väl barn dragit upp dem på borgen som leksaker och kastat dem i elden (för att få dem att spricka med en knall? Skärvorna lägo nu kringspidda men dock i närheten av varandra i asklagret).

Om boplatslagrets betydenhet må det vittna, att utgrävningen av den lilla hyddgrunden krävde icke mindre än en och en halv arbetsdag.